

рішення прийме перекладач, залежить від його таланту і мовного досвіду. Рівність перекладу та оригіналу досягається завдяки тому, що смис-

лова відповідність текстів похідної мови та мови перекладу встановлюється не на рівні окремих слів або навіть речень, а на рівні всього тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голуб И.Б. Стилистика русского языка: Учеб. пособие. Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook028/01/>.
2. Комиссаров В.Н. Практикум по переводу с английского языка на русский. М. : Высшая школа, 1990. 127 с.
3. Компаниченко В.В. Некоторые семантические проблемы перевода. Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-3429.html?page=11>.
4. Розенталь Д.Э. Современный русский язык. Режим доступа: <http://www.tepka.ru/rozentall/index.html>.
5. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. М. : Наука, 1988. 358 с.

УДК 81'255.4

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-2.9>

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У ПЕРЕКЛАДІ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ

INTERTEXTUALITY IN TRANSLATION: A GENERAL OVERVIEW AND THE EFFICIENCY OF AN INTEGRATED APPROACH

Тацакович У.Т.,

orcid.org/0000-0002-0012-1377

асистент кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

У статті розглянуто наявні підходи до відтворення інтертекстуальності у перекладі: лінгвістичний, культурологічний, семіотичний, функціональний, лінгвокогнітивний. Проаналізовано культурологічні перекладацькі стратегії одомашнення та очуження, їхні переваги та недоліки. Обговорено доцільність компромісного підходу для балансування між крайнощами обох стратегій. Наведено приклади збагачення тексту оригіналу, що призводить до функціонування текстів перекладу як самостійних творів. Стаття містить опис семіотичної моделі перекладу та моделі текстуального аналізу (Р. Барт), яка може бути застосована до перекладу інтертексту. Розглянуто застосування комунікативно-прагматичних аспектів аналізу до семіотичних перекладознавчих теорій та їхню взаємодію з лінгвокогнітивними теоріями. Узагальнено способи перекладу інтертекстуальних одиниць, виділених на основі лінгвістичного підходу. У статті наведено праці зарубіжних та вітчизняних вчених, які досліджують переклад інтертекстуальних вкраплень у контексті когнітивної лінгвістики (фреймова семантика, теорія концептуальної інтеграції), та приклади лінгвокогнітивних способів перекладу. Обґрунтовано ефективність залучення здобутків когнітивної лінгвістики для оптимізації процесу перекладу інтертексту, вивчення його концептуального складника (концептуалізації сцени, візуалізації, взаємодії ментальних структур), виокремлення лінгвокогнітивних перекладацьких тактик. Стаття містить висновок про доцільність інтегрованого підходу до відтворення інтертекстуальності у перекладі із залученням принципів когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, комунікативної лінгвістики та лінгвопрагматики, базуючись на розумінні процесу перекладу як комплексу когнітивних та комунікативних дій, зумовлених специфічним ситуативним та соціокультурним контекстами.

Ключові слова: інтертекстуальність, переклад, когнітивна лінгвістика, функціональний підхід, інтегративний підхід.

The article discusses the existing approaches to the translation of intertextual units: linguistic, cultural, semiotic, functionalist, cognitive. It analyses the cultural translation strategies of domestication and foreignisation, their advantages and disadvantages. A compromising approach aimed at balancing the extremes of the opposing strategies is discussed. The study contains examples of the translator's enrichment of the original that led to translations functioning as independent works. A semiotic translation model and the model of textual analysis (R. Barthes) that can be applied to the translation of intertextual units are examined. The study looks at the integration of communicative and pragmatic aspects of analysis into semiotic translation theories and their interaction with the theories of cognitive linguistics. The article lists the works of the scholars who study the translation of intertextual units in the context of cognitive linguistics (frame semantics, the theory of conceptual integration) and provides examples of cognitive translation techniques. The efficiency of applying the theoretical underpinnings of cognitive linguistics to optimise the translation of intertexts, to study its conceptual basis (conceptualisations of the scene, visualisation, interaction and mappings between mental structures, etc.), and to outline cognitive translation techniques is discussed. The article concludes by stating the advantages of an integrated approach to the translation of intertextual units by combining the principles of cognitive linguistics, linguistic and cultural studies, communicative linguistics and pragmatics, based on the view of translation as a combination of cognitive and communicative acts predetermined by specific situational and sociocultural contexts.

Key words: intertextuality, translation, cognitive linguistics, functionalist approach, integrated approach.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що інтертекстуальність є однією з найактуальніших проблем літературознавства, вона залишається на периферії досліджень у галузі перекладознавства. Переклад інтертекстуальності вивчається здебільшого у світлі культурологічних чи семиотичних стратегій або ж згадується у контексті перекладу стилістичних засобів, а способи перекладу виокремлюються на основі лінгвістичного підходу. У зв'язку з розвитком когнітивного перекладознавства на поч. ХХІ ст. з'являється щораз більше праць, де переклад інтертекстуальності досліджується з позицій когнітивної лінгвістики. Розгляд лінгвокогнітивних стратегій перекладу інтертекстуальних одиниць у взаємодії з іншими підходами необхідний для розширення горизонтів перекладацьких досліджень та стимулювання нових наукових пошуків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розгляд перекладу інтертексту в площині різних лінгвістичних та літературознавчих дисциплін здійснювався або як частина дисертаційного дослідження (Л. Грек, О. Копильна, Л. Богуславська, О. Дзера, Л. Солуянова) чи монографії (П. Тороп, Г. Денисова, А. Кам'янець та Т. Некряч), або був предметом наукових статей з перекладознавства (В. Приходько, Л. Мельник). Ці праці зазвичай залишають поза увагою лінгвокогнітивний напрям перекладознавчих досліджень, що пов'язано з невеликою кількістю праць із цієї проблеми та її недостатнім висвітленням. Необхідність обґрунтування комплексного підходу до перекладу загалом та перекладу інтертекстуальності зокрема з інтеграцією лінгвокогнітивних компонентів аналізу зумовлюють актуальність статті.

Постановка завдання. Метою статті є загальнотеоретичний огляд підходів до перекладу інтертекстуальних одиниць та обґрунтування інтегрованого підходу як найбільш ефективного.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи способи перекладу інтертекстуальності, вчені зазвичай примикають до однієї з двох загальних культурологічних перекладацьких стратегій: доместикації (одомашнення) та форенізації (очуження) (Л. Венуті, Г. Вермеєр, С. Баснетт, А. Лефевр, А. Попович, І. Ключанов, М. Гаспаров тощо).

Одомашнення передбачає спрямування вектора перекладацької діяльності на адаптацію тексту-джерела до потреб цільової культури з метою скорочення культурної дистанції, створення «читабельного» тексту, відтворення комплексу схожих асоціацій тощо. До одомашнення національно-

та культурно-специфічних інтертекстуальних вкраплень закликає У. Еко, рекомендуючи замінювати їх на покликання, властиві реципієнтній культурі, що міститимуть схожі емотивно-асоціативні компоненти [1, с. 261–265]. Якщо знань перекладачів недостатньо, щоб вловити покликання і адаптувати його, то воно або втрачається, або стане об'єктом творчого пошуку «зразкових» читачів. Р. Леппігальм також не радить зловживати стратегією форенізації (якщо інтертекстуальна одиниця не є транскультурною), оскільки це може призвести до втрати культурно-специфічних конотацій [2, с. 96–97]. На думку дослідниці, передача лінгвістичної форми інтертекстуальної одиниці та ігнорування конотативних та прагматичних значень призводить до культурних перепоп («cultural bumps») – ситуацій, коли читачі цільового тексту не розуміють інтертекстуальних покликань тексту джерела [там само, с. 4, 197]. Навіть додаткове пояснення «чужого слова» в оригіналі, як стверджує Г. Денисова, руйнує «діалектичну гру оригіналу» [3, с. 224]. Стратегію доместикації можна мотивувати бажанням створити текст перекладу, який читатиметься і сприйматиметься з такою ж легкістю, як і тексти, що належать до реципієнтного культурного простору. Однак тенденція до її переважання створює ризик ідентифікації перекладу як нового тексту та нівелювання іншокультурної специфіки та атмосфери оригіналу.

Переконаний прихильник форенізації Л. Венуті критикував стратегію доместикації та, говорячи передовсім про англо-американський ринок, вбачав у ній мотиви меркантилізації перекладу (сприяння «читабельності» тексту та попиту на ринку), культурної маргінальності, імперіалізму тощо, що робить перекладачів «невидимими» та ставить їх у несприятливе становище [4, с. 16–17]. Зокрема, він строго критикує навмисне одомашнення алюзій в англійському перекладі «Енеїди» сера Дж. Денема (1656) як причину значної політичної заангажованості тексту [там само, с. 44–65]. Побіжно розглядаючи інтертекстуальність у контексті перекладу поетичних творів, П. Ньюмарк також віддає перевагу форенізації, називаючи заміну іноземного елемента національним еквівалентом «поступкою» читачам, які самі повинні докласти зусиль для розуміння чужої культури [5, с. 164]. Прихильність до збереження духу оригіналу в контексті перекладу інтертекстуальності висловлюють О. Копильна [6], Т. Некряч та А. Кам'янець [7]. Стратегія форенізації, безсумнівно, має свої переваги, що полягають у збереженні самобутності оригіналу, знайомстві чита-

чів з особливостями іншої культури, «видимості» перекладачів та твору-джерела.

Надмірне використання однієї із стратегій, однак, не є запорукою бажаного результату. Одомашнення може занадто спростити текст, а очуження – занадто ускладнити його, збіднивши його асоціативне поле. Словацький теоретик перекладу А. Попович найкращим перекладацьким рішенням вважає балансування між двома полюсами одомашнення та очуження, а саме віднаходження «золотої середини», яку він називає «креолізацією» (змішуванням культур) [8, с. 130–131]. Вирівнювання впливів обох культур та підбір перекладацьких тактик у кожному окремому контексті видається найбільш адекватною стратегією, що дає перекладачам можливість варіювати та приймати найефективніші рішення стосовно одиничних прикладів, а не назагал. Такої думки дотримуються Т. Некряч та А. Кам'янець, зазначаючи, що форенізація тексту є доречною, доки вона зберігає його когерентність та стиль [7, с. 13]. Прихильницею компромісної стратегії є Л. Грек, котра, досліджуючи інтертекстуальність у світлі постмодерністської естетики, вбачає доцільність у збереженні міжкультурної «сміслової напруги», що створить у цільовому тексті такі ж умови для постмодерністської гри зі значеннями та асоціаціями, як у тексті-джерелі [9]. Дієвість компромісного підходу накладає велику відповідальність на перекладачів, котрі повинні щоразу зважувати всі «за» і «проти», щоб передати інтертекстуальні натяки оригіналу, не применшуючи їх і не додаючи їм вартості.

Переклад також може інтертекстуально збагачувати текст оригіналу; це відбувається тоді, коли перекладачі уводять покликання, впізнаване тільки представниками цільової культури. Наприклад, аналізуючи англомовні переклади шевченківської поезії Віри Річ, Р. Зорівчак звертає увагу на окремі випадки введення перекладачкою алюзій на промову В. Черчілла та шекспірівського «Короля Ліра» [10]. Так само В. Савчин, досліджуючи перекладацьку спадщину М. Лукаша, подає велику кількість прикладів залучення ним фольклорних та історичних джерел, елементів ідіостилю Т. Шевченка, І. Котляревського, П. Куліша, Л. Українки, І. Франка, М. Вовчка, П. Тичини та інших для перекладу «Декамерона», «Дон Кіхота», «Фауста», творів Шекспіра, Шиллера, Міцкевича, Лорки, Верлена, Бернса [11, с. 236–242]. Переосмислення, реінтерпретація запозичених образів, що стали основою інтертекстуальних вкраплень в Лукашевих перекладах, сприяли функціонуванню його праць як

самостійних повноцінних творів. Свідоме інтертекстуальне збагачення оригіналу є крайнім проявом одомашнення і може бути виправдане тільки беручи до уваги певний історико-культурний та соціальний контексти, статус перекладачів, певні види чи запити перекладу.

Доволі часто застосовуваним до перекладу інтертекстуальності є семіотичний підхід, що базується на теоріях тексту, запропонованих семіотиками Р. Бартом, Ю. Лотманом, У. Еко та іншими. Вони постулюють розуміння тексту як відкритого, нелінійного, нецілісного, багатозначного, такого, що витворюється в процесі виробництва (написання, читання) і пізнається через своє відношення до знака [12, с. 380–384; 13, с. 408–417]. Безпосередньо до перекладу можна застосувати модель текстуального аналізу, запропонованого Р. Бартом, що полягає в повільному «відчитуванні» тексту для того, щоб відслідкувати процес утворення значень [14, с. 385–404]. Аналіз відбувається через віднаходження «лексій» (коротких сегментів), що є носіями конотаційних значень, які своєю чергою утворюють асоціативні поля – «коди» (культурний, акціональний, символічний, семіотичний, герменевтичний) [15, с. 44–90]. Код є конкретною формою вже пізнаного, що пов'язує текст з іншими текстами (інтертекстуальність) [14, с. 385]. Кожне прочитання та інтерпретація тексту відбувається в постійному русі, в динаміці, через взаємодію текстових та власних кодів, зчеплення та розщеплення нескінченної множини сенсів [12, с. 381–382; 16, с. 432–433]. Застосована на практиці модель текстуального аналізу є засобом віднаходження текстової інтенції, ключових кодів, закладених для «зразкових» читачів.

Переносючи таке розуміння тексту в площину перекладу, Ю. Полікарпова визначає такі завдання перекладачів: 1) дешифрування текстових кодів, усвідомлюючи можливість різних тлумачень; 2) пошук кодів, закладених автором/кою; 3) вираження мовними засобами смислового різноманіття оригіналу зі збереженням балансу «своє – чуже», щоб забезпечити породження різних смислів у цільовій мові [17, с. 434–435]. Помітною прогалиною цієї моделі є опущення комунікативно-прагматичних параметрів тексту, власне, його функціональності як дискурсу в певному ситуативному контексті. Оскільки переклад створюється з практичною метою для потреб цільової аудиторії, цей аспект не може бути знехтуваним.

Комунікативно-прагматичний елемент присутній в семіотичній моделі перекладу Б. Гейтіма та І. Мейсона, які визначають переклад як транс-

формацію однієї семіотичної сутності в іншу за певних умов еквівалентності, що включає семіотичні коди, прагматичні дії та загальні комунікативні вимоги [18, с. 105]. Дослідники застосовують цю модель до перекладу інтертекстуальності, виокремлюючи такі етапи: 1) ідентифікацію інтертекстуальної одиниці на основі інтертекстуальних сигналів-тригерів (слів, фраз, речень тощо); 2) встановлення її семіотичного статусу в інтертекстуальному просторі, тобто визначення пріоритету форми (інформаційного статусу) чи функції (інтенційного/прагматичного статусу); 3) оцінка її ролі як знака в семіотичній системі тексту-джерела – власне мовно-стильова канва тексту; 4) оцінка її ролі як мовного знака (лексико-синтаксичний рівень); 5) трансформація або експлікація [там само, с. 105–106, 34–135]. Першочерговість під час перекладу, на думку дослідників, належить прагматиці, а не денотації знака, оскільки введення інтертекстуальної одиниці вмотивоване її функціональністю в тексті та певними комунікативними цілями та не є лише механічним процесом [там само, с. 128, 134–135]. Застосування елементів функціонального підходу дозволяє комплексно розглянути одиницю перекладу і підібрати таку тактику її відтворення цільовою мовою, яка найкраще співвідноситься з її роллю в тексті та дискурсі.

Для виокремлення власне способів відтворення інтертекстуальності у перекладі вчені найчастіше застосовують лінгвістичний підхід, акцентуючи увагу на передачі форми інтертекстуальної одиниці. Вибір одного способу перекладу з-поміж інших визначається рівнем її прецедентності та впізнаваності, текстової функціональності тощо. Базуючись на одних принципах, вони варіюють тільки за назвами (Г. Денисова [3, с. 259–260], М. Ткачівська та О. Тихоновська [19, с. 253]; Р. Леппігальм [2], Л. Грек [9], О. Копильна [6], Т. Некряч та А. Кам'янець [7], А. Швейцер [20, с. 97, 156 – д 157, 196], С. Влахов, С. Флорін [21, с. 202, 338–339], Л. Бархударов [22, с. 123–124], І. Алексєєва [23, с. 177–180]):

- транскрипція / транслітерація з коментарем чи без;
- переклад внутрішньої форми імені;
- підбір еквівалента із цитованого джерела в цільовій мові (за умови достатнього рівня впізнаваності);
- буквальный переклад;
- дослівний переклад з коментарем;
- підбір функціонального аналога;
- експлікація;
- перифраза;

- компенсація (зовнішнє маркування, внутрішнє маркування, різні види трансформацій тощо);

- узагальнення / уточнення;
- заміна іншою інтертекстуальною одиницею;
- опущення.

Вищенаведені підходи та виокремлені в їх межах способи перекладу інтертекстуальності не досліджують когнітивний компонент перекладацького процесу, а саме передачу концептуальних структур, що становлять основу текстурально реалізованих інтертекстуальних одиниць. А. Нойберт та Г. Шрив одними з перших роблять спробу інтегрувати когнітивний аспект у функціональне дослідження перекладу. На їхню думку, використання мови є результатом двох нероздільних процесів: когніції та комунікації – а саме застосування знань (різного виду), що зберігається в когнітивних структурах, у спілкуванні [24, с. 37]. Переклад, відповідно, передбачає застосування знання в комунікації між двома культурними спільнотами. З точки зору функціонального підходу метою перекладачів є задоволення інформаційних потреб цільової аудиторії, для якої оригінальний текст не був початково призначений [24, с. 41–42]; з точки зору лінгвокогнітивного – узгодження двох концептуальних систем через уможливлення активації цільовим текстом елементів когнітивної структури, які найбільш точно відповідатимуть елементам когнітивної структури, активованої вихідним текстом (в А. Нойберта та Г. Шрива цією структурою є фрейм) [24, с. 64]. У такий спосіб переклад можна комплексно розглядати як процес переходу між двома концептуальними системами, зумовлений культурними та комунікативно-прагматичними чинниками.

Лінгвокогнітивний компонент аналізу присутній в перекладознавчих дослідженнях інтертекстуальності таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як А. Лопез, С. Росбарт, З. Хімуд, О. Дзера, Л. Богуславська, Г. Ташченко, Л. Бойко. Зокрема, принципи фреймової семантики до перекладу біблійного інтертексту застосовує О. Дзера. Вона розробляє методику перекладу таких одиниць біблійного інтертексту, як біблеїзмів («прецедентних знаків мовної системи, запозичених з Біблії, апокрифів та літургійного тексту, а також етимологічно пов'язаних з Біблією») та біблем (одиниць авторського мовлення, що викликають певну біблійну сцену у свідомості адресата та не набули статусу біблеїзму) [25]. Відповідно до їхнього статусу в мові оригіналу та мові перекладу (закріпленого / незакріпленого в національ-

ній свідомості) виділено такі варіанти перекладу, як відповідник з національного перекладу Біблії, калька оригіналу, калька перекладу-посередника, ідіоматичний / неідіоматичний переклад з утратою біблійної інтертекстуальності, словниковий варіант тощо. Переваги дослідження полягають у залученні соціокультурних (теорії релевантності, інференційної моделі перекладу, національно-культурних особливостей) та лінгвокогнітивних (фреймової семантики) аспектів, однак виокремлені варіанти перекладу біблем базуються тільки на відтворенні лінгвістичної форми та моделюють традиційні способи перекладу. Вони не містять інформації про відтворення чи модифікацію вихідної концептуалізації чи фреймової структури.

Схожу стратегію застосовує З. Хімуд, досліджуючи переклад алюзій з арабської на англійську. Застосовуючи сценово-фреймовий підхід до розуміння алюзії (де алюзія розглядається як покликання на сцену, що актуалізується фреймом (мовним виразом)), дослідник побіжно аналізує, наскільки ефективно відповідний фрейм активує вихідну сцену. Запропоновані способи перекладу (буквальний переклад, описовий переклад, додаткове пояснення, введення нових текстових елементів, що створюють алюзивний ефект, опущення алюзії тощо), однак, не містять лінгвокогнітивного складника [26, с. 575]. Вони нічим не відрізняються від традиційних способів перекладу алюзії; окремо введених елементів лінгвокогнітивного підходу недостатньо для того, щоб вважати виокремлені способи перекладу лінгвокогнітивними.

А. Лопез ілюструє застосування теорії фреймів до перекладу культурних елементів з англійської мови на іспанську. Дослідниця не виділяє окремо стратегії перекладу, а розробляє типологію фреймів (візуальних, ситуаційних, текстових, соціальних, географічних, міжособистісних, інституційних), яку потім застосовує до перекладацького аналізу. Зокрема, поняття «інституційного» фрейма (що містить інформацію про політичну, економічну, освітню тощо системи суспільства) використовується для розгляду перекладу алюзій на окремі аспекти британської культури [27, с. 341–343]. Наприклад, аналізуються приклади відтворюваності / невідтворюваності вихідного фрейма у зв'язку з точною / неточною передачею мовного виразу. Наведене дослідження більшою мірою примикає до лінгвокогнітивних, оскільки спрямовує фокус уваги на когнітивний аспект перекладу інтертексту (актуалізацію фреймів вихідного тексту), відводячи передачі зовніш-

ньої форми алюзії другорядну роль. Дослідниця описує стратегії перекладу, застосовані в поданих нею прикладах, не класифікуючи їх та не даючи їм назв. Це пов'язано насамперед із завданнями дослідження, спрямованими на розробку типології фреймів та її застосування під час перекладу. С. Росбарт, як і А. Лопез, не виокремлює лінгвокогнітивних стратегій перекладу, вони згадуються тільки в контексті загального порівняння текстів оригіналу та перекладу (заміна одного виду фрейма іншим, збереження фрейма, утворення нового фрейма, модифікація фрейма, опущення фрейма тощо) [28, с. 49–89].

Л. Богуславська розглядає відтворення алюзій як елементів мовної гри у творах Л. Керолла в контексті теорії концептуальної інтеграції. Елементи лінгвокогнітивного аналізу, а саме аналізу активації інтеграційної мережі реальних та фантазійних ментальних просторів, вводяться в контексті актуалізації бленду певною лінгвістичною формою. Усі згадані способи перекладу алюзій – транскодування, пояснювальний коментар, напівкалька [29, с. 112–138] тощо – акцентують увагу тільки на відтворенні мовних знаків, а не концептуального матеріалу.

У дослідженні Г. Ташенко навпаки переважає когнітивний аналіз перекладу прецедентних імен: аналізується активація концептуальних структур, ментальних образів, асоціативних комплексів, перехід між концептуальними світами. Виокремлені способи перекладу також висвітлюють різні варіанти передачі концептуального матеріалу (прецедентне ім'я (ПІ) об'єктивує аналогічну концептуальну структуру (КС) у вихідній (ВК) та цільовій культурах (ЦК); ПІ об'єктивує різні КС у ВК та ЦК; різні ПІ об'єктивують одну КС у ВК та ЦК; ПІ не об'єктивує ЦК КС, об'єктивовану ним у ВК) [30, с. 174–205]. Дослідження Г. Ташенко найбільш примикає до лінгвокогнітивних, оскільки висновує мету перекладу в максимальній відповідності між концептуальними структурами, активованими у вихідному та цільовому текстах.

Як підсумок лінгвокогнітивний аспект перекладу інтертекстуальності висвітлений тільки в окремих працях зарубіжних та вітчизняних авторів, а виокремлені ними способи та тактики перекладу базуються тільки на передачі форми інтертекстуального виразу, не висвітлюючи передачу концептуального матеріалу. Когнітивна лінгвістика має у своєму арсеналі ретельно розроблені теорії та напрями (лінгвоконцептологія, когнітивна граматики, фреймова семантика, теорія концептуальної інтеграції, теорія концепту-

альної метафори тощо), які надають розгорнутий понятійно-категоріальний апарат для вивчення когнітивних механізмів перекладу інтертекстуальності, зокрема таких аспектів, як концептуалізація сцени, конструал, візуалізація, утворення, структура, модифікація та взаємодія ментальних структур, когнітивні процеси, що уможливають інтертекстуальні зв'язки та переклад їх іншою мовою, тощо.

Висновки. Перегляд інтертекстуальності розглядається з позицій культурологічних стратегій одомашнення та очуження, лінгвістичного, семіотичного, функціонального та лінгвокогнітивного підходів. Способи перекладу інтертекстуальних одиниць (еквівалентний, аналоговий, описовий, компенсаційний, пояснювальний, трансформаційний тощо) виділяються на основі формального лінгвістичного підходу. Оскільки переклад, як і використання мови загалом, є можливим

завдяки комплексу когнітивних та комунікативних дій, зумовлених певним ситуативним та соціокультурним контекстом, найефективнішим для його здійснення та аналізу видається інтегроване застосування інструментарію когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, комунікативної лінгвістики та лінгвопрагматики. Залучення здобутків різних дисциплін уможливить системне бачення перекладу інтертекстуальності, а когнітивна лінгвістика розкриє такі його аспекти, як відтворення вихідної концептуалізації та ментальних образів, мапування між ментальними структурами тощо, та дозволить розробити нові лінгвокогнітивні стратегії і тактики перекладу. Перспективи дослідження полягають у вивченні можливостей застосування лінгвокогнітивних стратегій до перекладу інтертекстуальності та включення їх як елемента більш комплексного міждисциплінарного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Эко У. Сказать почти то же самое : опыты о переводе / пер. с итал. А. Коваля. Санкт-Петербург : Symposium, 2006. 576 с.
2. Leppihalme, R. Culture Bumps : An Empirical Approach to the Translation of Allusions. Philadelphia : Multilingual Matters, 1997. 241 p.
3. Денисова Г.В. В мире интертекста : язык, память, перевод. Москва : Азбуковник, 2003. 297 с.
4. Venuti, L. The Translator's Invisibility : A History of Translation. London and New York : Routledge, 1995. 353 p.
5. Newmark, P.A Textbook of Translation. New York : Prentice-Hall International, 1988. 292 p.
6. Копильна О.М. Відтворення авторської алюзії в художньому перекладі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2007. 17 с.
7. Кам'янець А., Некряч Т. Інтертекстуальна іронія і переклад : монографія. Київ, 2010. 176 с.
8. Попович А. Проблемы художественного перевода / пер. со слов. И. А. Бернштейна, И. С. Чернявского. Москва : Высшая школа, 1980. 202 с.
9. Грек Л.В. Інтертекстуальність як проблема перекладу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2006. 16 с.
10. Зорівчак Р. Сприйняття особистості та творчості Т. Шевченка у Великій Британії: Ч. II. *Всесвіт: журнал іноземної літератури*. 2011. № 5–6. URL: <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/884/41/> (дата звернення: 06.09.2019).
11. Савчин В. Інтертекстуальність перекладів Миколи Лукаша. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»*. 2013. Вип. 21. С. 234–244.
12. Барт Р. Від твору до тексту / пер. з франц. Ю. Гудзя. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. С. 378–385.
13. Эко У. Поетика відкритого твору / пер. з італ. У. Головацької. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. С. 406–420.
14. Барт Р. Текстуальний аналіз «Вальдемара» Е. По / пер. з франц. Х. Сухоцької та М. Зубрицької. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. С. 385–406.
15. Барт. Р. Бальзаковский текст : опыт прочтения / пер. с франц. Г.К. Косикова, В.П. Мурат. Москва : Ad Marginem, 1994. 232 с.
16. Лотман Ю. Текст у тексті / пер. з рос. М. Приходи. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. С. 428–442.
17. Полікарпова Ю. Інтертекстуальність і переклад : семіотичний підхід. *Наукові записки РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Серія : філологічні науки*. 2011. Вип. 95 (1). С. 431–435.
18. Hatim B., Mason, I. Discourse and the Translator. London and New York : Longman, 1990. 258 p.
19. Ткачівська М.Р., Тихоновська О.В. Реалізація категорії інтертекстуальності в постмодерному творі та способи її перекладу (на матеріалі німецькомовного перекладу роману Ю. Андруховича «Московіада»). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : філологічна. 2010. Вип. 14. С. 251–257.
20. Швейцер А.Д. Теория перевода : статус, проблемы, аспекты. Москва : Наука, 1988. 216 с.

21. Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 342 с.
22. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва : Международные отношения, 1975. 177 с.
23. Алексеева И.С. Введение в перевод. Москва : Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
24. Neubert, A., Shreve, G. Translation as Text. Kent State University Press, 1992. 197 p.
25. Дзера О.В. Соціокультурні та лінгвокогнітивні виміри біблійного інтертексту в просторі сучасного перекладознавства : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.16. Київ, 2018. 39 с.
26. Himood, Z.F. The Translatability of Allusive Expressions in Najuib Mahfouz's Novel "Midaq Alley" into English. *College of Basic Education Researchers Journal*. 2010. Vol. 9. No. 4. P. 564–588.
27. Lopez, A.M. R. Applying Frame Semantics to Translation : A Practical Example. *Meta*. 2002. 47(3). P. 312–350. URL: <https://doi.org/10.7202/008018ar> (дата звернення: 06.09.2019).
28. Rothbart, S. L. The Translation of Humour in Roald Dahl's Parody "A Study of the Twits and George's Marvellous Medicine". Johannesburg, 2009. 106 p.
29. Богуславська Л.А. Відтворення мовної гри Л. Керолла в англо-українських перекладах: когнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Харків, 2017. 246 с.
30. Ташченко Г.В. Лінгвокогнітивні та культурологічні особливості англо-українського перекладу прецедентних імен (на матеріалі художньої літератури) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Харків, 2018. 263 с.

УДК 81'255:006.71.8:621.8.03:3.073.526(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-2.10>

**ПЕРЕКЛАД СКЛАДНИХ ДВОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ МОДЕЛІ N1+N2
НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ
“ENERGY AUDITS – REQUIREMENTS WITH GUIDANCE FOR USE”**

**TRANSLATION OF COMPLEX TWO COMPONENT TERMS OF N1+N2 MODEL
ON THE BASIS OF TRANSLATION OF THE INTERNATIONAL STANDARD
“ENERGY AUDITS – REQUIREMENTS WITH GUIDANCE FOR USE”**

Шванова О.В.,

orcid.org/0000-0002-8647-2695

*викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

Переклад міжнародних стандартів ISO розглянуто як окремих, особливий вид науково-технічного перекладу. У роботі досліджено структуру міжнародного стандарту “Energy audits – requirements with guidance for use” та його перекладу українською мовою національного стандарту «Енергетичні аудити. Вимоги та настанова щодо їх проведення». Національний стандарт розроблений згідно з правилами, установленими в національній стандартизації України. Переклад та науково-технічне редагування міжнародного стандарту здійснено під головуванням доктора технічних наук В.П. Розена та колективом науковців, кандидатів технічних наук та перекладачів фахової літератури. У вступі до національного стандарту «Енергетичні аудити. Вимоги та настанова щодо їх проведення». виділено незначні редакційні зміни, що є відсутніми в англійському варіанті. Проаналізувавши способи перекладу вузькоспеціальних складних двокomпонентних термінів моделі N1+N2, які вживаються у розділах міжнародного стандарту, визначено частотність використання цих способів під час перекладу та встановлено рівень відповідності з оригіналом. За основу взято класифікацію В. Карабана: переклад складних термінів моделі N1+N2, сполучення іменника з іменником. У роботі також досліджено синтаксичні та морфологічні форми термінів цільового тексту документу, утворених під час перекладу термінологічного ряду. Окреслено різницю між синонімами і варіантами термінів. Аналіз способів перекладу вузькоспеціальних складних двокomпонентних термінів моделі N1+N2 міжнародного стандарту дозволив визначити, що найчастіше перекладачі вдаються до перекладу двома способами, а саме складним терміном, коли компоненти узгоджуються між собою родовим відмінком, та складним терміном, де один із компонентів-іменників під час відтворення трансформується у прикметник. Означивши різницю між синонімами і варіантами термінів, зроблено висновок, що терміносполучення «*споживання енергії*» та «*енергоспоживання*», «*енергетична ефективність*» та «*енергоефективність*» є варіантами термінів. В умовах становлення та розвитку нової терміносистеми «Енергетичні аудити» явище пошуку найвіддалішого відповідника є неминучим.

Ключові слова: національний стандарт, міжнародний стандарт, переклад терміносполучень, енергоаудит, енергоефективність.

Translation of the international standards of ISO has been regarded as the separate and special kind of science and technical translation. The structures of the international standard “Energy audits – requirements with guidance for use” and its translation into Ukrainian the national standard «Енергетичні аудити. Вимоги та настанова щодо їх проведення»